

Kirkjubæjarstofa - Þekkingarsetur á Kirkjubæjarklaustri

R3 Ráðgjöf

KIRKJUBÆJARSTOFA

Febrúar 2010

Kirkjubæjarstofa

Þekkingarsetur á Kirkjubæjarklaustri.

**Miðstöð rannsókna, fræðslu, menningar og
upplýsingaþjónustu.**

Hlutverk.

Greinargerð og tillögur

Kirkjubæjarstofa

Skaftárhreppur

R3-Ráðgjöf

Febrúar 2010

Efnisyfirlit

Samantekt.....	5
Inngangur.....	8
1. Kirkjubæjarstofa 1997-2010	10
1.1 Stofnun.....	10
1.2 Markmið og hlutverk.....	11
1.3 Starfsemi	11
1.4 Verkefni	13
1.5 Ráðstefnur, málþing og fræðsludagskrá	18
1.6 Sýningar.....	18
1.7 Fræðsla og menningarefni - útgáfa.....	19
1.8 Önnur verkefni	19
1.9 Rekstur	19
1.10 Húsnæði	20
1.11 Mat á stöðu Kirkjubæjarstofu	21
2. Þjóðgarður og jarðminjagarður (Geopark)	22
2.1 Vatnajökulsþjóðgarður	22
2.2 Háskólafélag Suðurlands.....	22
2.3 Samstarf í jarðfræðitengdri ferðaþjónustu.....	22
2.4 Geopark á Suðurlandi	23
3. Samfélag og ferðafólk	24
3.1 Íbúapróun.....	24
3.2 Ferðamenn	25
4. Samstarfsmöguleikar	26
4.1 Fyrirliggjandi hugmyndir	26
4.2 Samstarfsaðilar	28
4.3 Flokkun verkefna, starfsemi og þjónustu	31

5. Húsnæðiskostir	34
6. Tillögur	35
6.1 Hlutverk Kirkjubæjarstofu.....	35
6.2 Samstarf um upplýsingaþjónustu og fræðslu frá vorinu 2010	35
6.3 Frekari skoðun húsnæðiskosta	36
6.4 Kirkjubæjarstofa - Þekkingarsetur á Kirkjubæjarklaustri	37
Viðauki 1	39
Frumvarp að endurskoðaðri skipulagsskrá fyrir Kirkjubæjarstofu	39

Menningarráð Suðurlands styrkti verkefnið.

Skýrslu þessa má ekki afrita með neinum hætti, svo sem ljósmyndun, prentun, hljóðritun eða á annan sambærilegan hátt, að hluta til eða í heild, án skriflegs leyfis höfundar og útgefenda.

Skýrsluna eða einstaka hluta hennar má nota við undirbúning og kynningu á Kirkjubæjarstofu og öðrum verkefnum á vegum Skaftárhrepps sé heimildar getið.

© R3-Ráðgjöf ehf. Gísli Sverrir Árnason.

Samantekt

Á hverju byggir hugmynd um þekkingarsetur á Kirkjubæjarklaustri?

- Kirkjubæjarstofa á Kirkjubæjarklaustri hefur frá stofnun, 1997, unnið að fjölbreyttum verkefnum á sviði náttúru og sögu héraðsins. Í skjóli Kirkjubæjarstofu hefur þróast öflugt starfsumhverfi háskólamenntaðra starfsmanna og er starfsemin löngu búin að sanna tilverurétt sinn á staðnum.
- Starfsfólk og stjórn Kirkjubæjarstofu hafa unnið þrekvirki við uppbyggingu á þekkingarmiðstöð á Kirkjubæjarklaustri á undanförnum árum, þrátt fyrir afar þröngan fjárhag. Stofan hefur sjálf staðið fyrir rannsóknum, ráðstefnum, fræðslustarfsemi og útgáfu og lagt fjölmörgum aðilum lið sitt í samstarfi um slík verkefni. Kirkjubæjarstofa hefur einnig sett upp margar sýningar, tengdar rannsóknum sínum eða öðru efni um náttúru og sögu svæðisins.

Óhagstæð íbúapróun en mikill fjöldi ferðamanna

- Íbúum Skaftárhrepps hefur fækkað mikið á undanförnum árum. Ferðamannastraumur um héraðið er mikill og viðheldur að hluta ágætu þjónustustigi í flestum greinum.

Umræða og áform um rannsóknir, fræðslu og menningarstarfsemi

- Umræða um eflingu Kirkjubæjarstofu á sviði rannsókna og fræðslu hefur lengi verið í gangi. Nú liggja fyrir áform Vatnajökulspjóðgarðs annars vegar og Háskólafélags Suðurlands (varðandi Geopark verkefnið) hins vegar um uppsetningu sýninga og annarar fræðslu sem að mestu leyti yrði byggð á jarðfræði, náttúru og sögu svæðisins. Ennfremur eru uppi hugmyndir um stofnun seturs eða sýningar sem tengist listamanninum Erró. Því er eðlilegt að Kirkjubæjarstofa minnki áherslu sína á uppsetningu sýninga en einbeiti sér af krafti að áframhaldandi stuðningi við rannsóknir og nýsköpun. All mörg verkefni tengd rannsóknum á sviði náttúruvísinda, sögu og fleiri greina eru í undirbúningi og er unnið að mörgum þeirra með ákveðnum og formlegum hætti, meðal annars í samstarfi við Kirkjubæjarstofu.

Samstarf er mikilvægt

- Miklir möguleikar felast í samstarfi þeirra aðila sem vinna að hugmyndum um þekkingarstarfsemi á Kirkjubæjarklaustri með þátttöku sveitarfélagsins og ferðaþjónustuaðila. Slíkt samstarf er í raun forsenda fyrir áframhaldandi þróun og uppbyggingu á starfsemi og aðstöðu. Því er lagt til að Skaftárhreppur beiti sér fyrir víðtæku og formlegu samráði sem flestra sem koma að rannsóknum, miðlun (t.d. sýningum) og upplýsingagjöf auk annarrar þjónustu sem snýr að íbúum og ferðamönnum. Slíkt samráð þarf að taka á sig mótaða mynd sem fyrst með myndun samstarfshóps.

Hvaða aðilar ættu að koma að verkefninu?

- Lagt er til að Skaftárhreppur óski eftir því að eftirtaldir aðilar taki þátt í samráði og samstarfi um uppbyggingu þekkingarseturs á Kirkjubæjarklaustri með því að tilnefna fulltrúa í samstarfshópinn:

• Skaftárhreppur (formaður)	• Sóknarpresturinn á Kirkjubæjarklaustri
• Kirkjubæjarstofa	• Undirbúningshópur Erróseturs
• Vatnajökulspjóðgarður	• Ferðamálafélag Skaftárhrepps
• Umhverfissráðuneyti	• Búnaðarsamband Suðurlands
• Háskólasetrið á Hornafirði	• Suðurlandsskógar
• Geopark verkefnið	• Landgræðslan
• Háskólafélag Suðurlands	• Þjóðminjasafn Íslands
• Rannsókn- og fræðasetur HÍ á Suðurlandi	• Skógasafn
• Háskóli Íslands/Eldhugar	• Atvinnuþróunarfélag Suðurlands
• Kirkjubæjarskóli	• Menningarráð Suðurlands
• Skaftáreldar ehf.	• Velunnarar Skaftárhrepps (hópur undir forystu Jóns Hjartarsonar).

Hvernig er eðlilegt að vinna málið áfram?

- Lagt er til að með endurskoðun á samþykktum Kirkjubæjarstofu verði hlutverk hennar á sviði rannsókna og fræða skilgreint sem meginverkefni stofunnar jafnframt því að styðja við og hafa forystu um ýmsa aðra starfsemi í byggðarlaginu. Samhliða verði fjárhagsgrunnur stofunnar treystur með viðræðum við opinbera aðila um fastar fjárveitingar og annan stuðning við hana.
- Lagt er til að Skaftárhreppur og Kirkjubæjarstofa óski formlega eftir samstarfi við Vatnajökulspjórðgarð og Skaftárelda ehf. um upplýsingamiðlun, fræðslu og aðra þjónustu við ferðamenn í félagsheimilinu Kirkjuhvoli sumarið 2010. Til viðbótar við starfsemi upplýsingamiðstöðvar verði einnig tekin ákvörðun um að flytja sýningar Kirkjubæjarstofu í félagsheimilið og tengja þær fræðsluefni á vegum Vatnajökulspjórðgarðs. Þannig verði, strax sumarið 2010, komið á fót vísi að gestastofu (visitor center) sem gefi mikilvæga reynslu þegar taka á ákvörðun um frekari uppbyggingu húsnæðis og starfsemi þessara aðila.
- Lagt er til að Skaftárhreppur, Kirkjubæjarstofa og Vatnajökulspjórðgarður hafi forystu um athugun á þeim húsnæðiskostum sem kunna að koma til greina við framtíðaruppbyggingu á þekkingarstarfsemi á Kirkjubæjarklaustri.

Hvenær er æskilegt að næstu áföngum verði náð?

- Samstarf um upplýsingamiðstöð (fyrsta vísi að sameiginlegri gestastofu) hefjist vorið 2010.
- Endurskoðun á starfsemi og fjárhagsgrunni Kirkjubæjarstofu verði lokið vorið 2010.
- Samstarfshópur um uppbyggingu þekkingarseturs á Kirkjubæjarklaustri verði skipaður vorið 2010. Hann ljúki störfum fyrir 1. desember 2010.
- Athugun á húsnæðiskostum verði lokið 1. desember 2010.

Inngangur

Á fundi í stjórn Kirkjubæjarstofu 30. nóvember 2009 var samþykkt að láta gera úttekt á framtíðarmöguleikum stofunnar. Þar var samþykkt að leita til undirritaðs um að vinna verkið.

Samningur um verkefnið var undirritaður 9. desember 2009 þar sem R3-Ráðgjöf tók að sér vinnu við eftirtalda verkþætti varðandi Kirkjubæjarstofu og hugmyndir að skyldri starfsemi:

- a. Fara yfir fyrirliggjandi gögn og hugmyndir og meta stöðu Kirkjubæjarstofu.
- b. Taka saman greinargerð með tillögum um möguleika Kirkjubæjarstofu og skyldra verkefna. Í tillögunum verði meðal annars komið inn á eftirfarandi atriði:
 - Verkefni Kirkjubæjarstofu og starfsemi hennar.
 - Valkosti í húsnæðismálum.
 - Tekjumöguleika stofunnar.
 - Samstarfsaðila stofunnar.
 - Verklag og tímaáætlun við undirbúning og framkvæmd einstakra þátta í starfi Kirkjubæjarstofu og skyldra verkefna, þ.á.m. Geopark og Vatnajökulspjóðgarðs.
- c. Endurskoða samþykktir fyrir Kirkjubæjarstofu.
- d. Fylgja tillögum eftir með kynningu á fundi á Kirkjubæjarklaustri.

Frá því Kirkjubæjarstofa var stofnuð árið 1997 hefur verið leitast við að efla starfsemi hennar með öllum ráðum. Það má meðal annars ráða af upplýsingum um starfsemina svo og af fundargerðum stjórnar stofunnar. Í mars 2007 beindi stjórnin meðal annars eftirfarandi ályktun til sveitarstjórnar Skaftárhrepps:

Stjórn Kirkjubæjarstofu leggur mikla áherslu á að byggt verði upp öflugt þekkingar- og fræðslusetur á Kirkjubæjarklaustri, þar sem einkum verði lögð áhersla á rannsóknir og fræðslu um jarðelda og önnur náttúruöfl sem snerta landeyðingu og landmótun og áhrif þeirra á umhverfi og mannlíf. Einstakt tækifæri gefst til þess við stofnun Vatnajökulspjóðgarðs, ásamt stofnun náttúrustofu og háskólaseturs Háskóla Íslands í samvinnu við Sveitarfélagið Hornafjörð. Grunnur að því verkefni er að unnt verði að koma upp fullnægjandi húsnæði fyrir gestastofu og aðra starfsemi þjóðgarðsins, rannsókna- og fræðslustarf Háskólans, Skaftáreldasýninguna Eldmessu og önnur tengd verkefni. Stjórn Kirkjubæjarstofu leggur því áherslu á að sveitarstjórn Skaftárhrepps geri allt sem í hennar valdi stendur til að þetta mikla hagsmunamál byggðarlagsins nái fram að ganga sem fyrst.

Sveitarstjórn tók áskoruninni vel og samþykkti að senda erindi til umhverfisráðherra og vinna á annan hátt að framgangi Kirkjubæjarstofu. Skaftárhreppur hefur alla tíð stutt vel við starfsemina og til marks um nánin tengsl sveitarfélagsins og Kirkjubæjarstofu má nefna að í núverandi fimm manna stjórn stofunnar sitja meðal annars sveitarstjóri, oddviti og varaoddviti sveitarstjórnar.

Hér má einnig nefna að við undirbúning að gerð Vaxtarsamnings fyrir Suðurland árið 2006 komu meðal annars fram eftirfarandi tillögur um verkefni tengd Kirkjubæjarklaustri:

- Rannsókn- og fræðasetur á Kirkjubæjarklaustri.
- Jarðeldasýning á Kirkjubæjarklaustri.
- Tilgátuklaustur á Kirkjubæjarklaustri.

Umræða um öflugt þekkingarsetur er því ekki ný af nálinni. Á síðustu misserum hefur ýmsum framfaramálum sem tengjast Kirkjubæjarklaustri verið þokað vel áleiðis. Þar má nefna stofnun og starfsemi Vatnajökulsþjóðgarðs, samstarf við Háskólasetrið á Hornafirði, sameiginlega ákvörðun Skaftárhrepps og Sveitarfélagsins Hornafjarðar um stofnun Náttúrustofu Suðausturlands, undirbúning að stofnun jarðminjagarðs á Suðurlandi (Geopark), hugmyndir um Errósetur, kvikmyndina Eldmessan, undirbúning að jarðeldasýningu og svo mætti lengi telja. Öll þessi verkefni og fleiri til tengjast menningu, sögu og náttúru Skaftárhrepps með einum eða öðrum hætti. Því er sjónum fyrst og fremst beint að því hvar og hvernig samstarfi þeirra verði best háttað, þannig verði hægt að byggja upp öflugt þekkingarsetur á Kirkjubæjarklaustri og fræðslustarf fyrir íbúa og ferðafólk.

Samstarf er í hugum flestra lykilhugtak við áframhaldandi umræðu og næstu skref í málinu. Niðurstöður þessarar skýrslu markast mikið af þeirri áherslu. Heimamenn og ýmsir aðilar í rannsóknum og ferðaþjónustu þurfa að taka höndum saman um uppbygginguna því forysta þeirra og samstarf er hér mikilvægasti þátturinn.

Undirritaður þakkar öllum þeim sem lögðu hönd á plóg við þessa samantakt. Það er von mín og vissa að starfsemi Kirkjubæjarstofu og margra annarra þekkingaraðila eigi mikla framtíð fyrir sér.

28. febrúar 2010,
Gísli Sverrir Árnason
R3-Ráðgjöf ehf.

1. Kirkjubæjarstofa 1997-2010

Kirkjubæjarstofa var stofnuð sem rannsókn- og menningarsetur á Kirkjubæjarklaustri að frumkvæði dugmikilla heimamanna með dyggum stuðningi nokkurra áhugasamra vísindamanna, sem hafa stundað hluta af rannsóknum sínum á vettvangi í héraðinu. Telja þessir frumkvöðlar að náttúra og saga héraðsins sé um margt svo sérstæð að full ástæða sé til að hafa þar aðstöðu, meðal annars til að tengja störf vísindafólks enn sterkari böndum við héraðið og skapa um leið betri aðstöðu til að kynna hina sérstæðu náttúru og sögu fyrir gestum.

Hugmyndir um setur á sviði náttúrufræða á Klaustri má rekja allt aftur til ársins 1992 þegar sett voru lög um Náttúrufræðistofnun Íslands og náttúrustofur nr. 60/1992.

Starfsemi Kirkjubæjarstofu hófst 1. júlí 1997, þá hafði verkefnisstjórn unnið að undirbúningi starfseminnar frá 1. mars 1997. Stofnuð var sjálfseignarstofnunin Kirkjubæjarstofa, sem hefur komið upp aðstöðu fyrir starfsemina í húsnæði Eldvilja ehf. í gamla gistihúsinu á Kirkjubæjarklaustri.

Í upphafi var starfandi ráðgjafarnefnd fyrir starfsemina en í henni áttu ýmsar stofnanir fulltrúa. Ráðgjafarnefndin hefur ekki verið virk undanfarin ár.

Jón Helgason bóndi og fyrrverandi ráðherra var einn af aðalhvatamönnum Kirkjubæjarstofu frá upphafi, lengst af formaður stjórnar stofunnar og mikill velgjörðarmaður alla tíð. Hann var heiðraður sérstaklega á afmælishátíð stofunnar 2007.

1.1 Stofnun

Stofnaðilar að Kirkjubæjarstofu eru sveitarfélagið, stofnanir, fyrirtæki og félög sem vilja styðja stofuna í samræmi við skipulagsskrá hennar. Eftirtaldir aðilar hafa gerst stofnendur og greitt til hennar stofnfé:

- Búnaðarfélag Álftavers
- Búnaðarfélag Kirkjubæjarhrepps
- Búnaðarfélag Leiðvallahrepps
- Búnaðarfélag Hörgslandshrepps
- Byggðastofnun
- Bær hf.
- Ferðamálafélag Skaftárhrepps
- Hótel Edda
- Kvenfélagið Eyrarrós
- Kvenfélagið Hvöt
- Kvenfélag Kirkjubæjarhrepps
- Kvenfélagið í Álftaveri
- Landgræðslufélag Skaftárhrepps
- Skaftárhreppur
- Skógræktarfélagið Mörk
- Sláturfélag Suðurlands
- Starfsmannafélag MBF
- Verkalýðsfélagið Samherjar
- Lionsklúbburinn Fylkir
- Kristnisjóður.

Af stofnframlögum upp á 3.662.000 kr. er hlutur Skaftárhrepps stærstur eða 2.000.000 kr. (55%). Bær ehf. á 500.000 kr. hlut (14%), Hótel Edda 250.000 kr. (7%) og Byggðastofnun 200.000 kr. (5%). Aðrir hlutar eru á bilinu 5.000 kr. til 100.000 kr. (samtals 19%).

1.2 Markmið og hlutverk

Markmið og hlutverk stofunnar, samkvæmt samþykktum hennar, er að reka fræðslu- og rannsóknarstofu á Kirkjubæjarklaustri, til þess:

- að safna saman gögnum um alla þá þekkingu sem unnt er að afla um náttúru, menningu og sögu héraðsins,
- að stuðla að rannsóknum á öllum sviðum hinnar fjölbreyttu og sískaðandi náttúru héraðsins,
- að styrkja, með nútímalegri upplýsingamiðlun, stöðu héraðsins sem náttúrulegs sýningarsvæðis í eldvirkni, landeyðingu og uppgræðslu, jökulmyndunum og hinni öru landmótun, vegna þess hve auðsæ þessi einkenni eru,
- að kynna sérstæða menningu og sögu sem mótuð er af sambúð íbúanna við óblíð náttúruöfl og stórbrótið umhverfi,
- að rannsaka umhverfisáhrif ferðapjónustu í héraðinu og stuðla að góðri umgengni ferðamanna. Tengja saman ferðapjónustu og umhverfisvernd og stefna þannig að sjálfbærri þróun ferðapjónustu í héraðinu.

Markmið starfseminnar er því að efla og styðja rannsóknir og lifandi fræðslu um náttúrufar, sögu og menningu héraðsins. Lögð er áhersla á að starfsemin sé í fullu samræmi bæði við áherslur í stefnumörkun sveitarfélagsins og kröfur og aðstæður í nútíma upplýsinga- og þekkingarþjóðfélagi. Í því skyni hefur frá árinu 2000 verið lögð áhersla á uppbyggingu landupplýsingakerfis utan um upplýsingar um náttúrufar, menningu og sögu héraðsins. Kirkjubæjarstofa hyggst einnig með starfsemi sinni stuðla að auknu streymi ferðafólks í héraðið og lengingu á viðverutíma þess með nýju og endurbættu sýningarefni.

Samkvæmt ofangreindum markmiðum hefur Kirkjubæjarstofa leitast við að stuðla að og efla rannsóknir og fræðslu um **náttúru, menningu og sögu héraðsins** með ýmsu móti; uppbyggingu gagnabanka, samstarfi við innlenda sem erlenda vísindamenn, ráðstefnu- og fundahaldi, rekstri fræðastofu og uppsetningu sýninga. Þar hafa menn meðal annars getað fræðst um Skaftárelda, Vatnajökulsgos, landgræðslu og nunnuklaustrið á Kirkjubæ.

1.3 Starfsemi

Í skjóli Kirkjubæjarstofu hefur þróast öflugt starfsumhverfi háskólamenntaðra starfsmanna, meðal annars á sviði landbúnaðar, landgræðslu og skógræktar, náttúruverndar og landfræðilegra upplýsinga. Þessi starfsemi og samstarfið sem af henni leiðir er afar mikils virði fyrir byggðarlagið. Eftirtaldir aðilar eru með starfsstöð í gamla gistihúsinu á Kirkjubæjarklaustri:

Kirkjubæjarstofa

Skrifstofa forstöðumanns og annarra starfsmanna stofunnar auk sýningaraðstöðu á neðri hæð.

Búnaðarsamband Suðurlands

Búnaðarsambandið hefur haft aðstöðu í sama húsnæði og Kirkjubæjarstofa allt frá árinu 1997. Starfandi er sauðfjárræktarráðunautur í fullu starfi (voru á tímabili tveir) auk þess sem aðrir starfsmenn sambandsins eiga viðdvöl á skrifstofunni í lengri eða skemmri tíma.

Suðurlandsskógar

Starfsmaður Suðurlandsskóga er í fullu starfi á Kirkjubæjarklaustri. Hann vinnur líka verkefni fyrir Landgræðsluna sem hefur ekki haft fastan starfsmann þar í tvö ár.

Vatnajökulspjóðgarður

Tveir fastir starfsmenn eru á Kirkjubæjarklaustri, þjóðgarðsvörður og sérfræðingur. Auk þess hafa landverðir Vestursvæðis bækistöð sína þar á sumrin.

Háskólasetrið á Hornafirði

Formlegt samstarf þess og Kirkjubæjarstofu hófst árið 2008. Starfsmaður í fullu starfi er ráðinn sameiginlega til þessara tveggja stofnana. Samstarf Kirkjubæjarstofu og Háskóla Íslands á sér þó enn lengri sögu og hafa forstöðumenn Háskólasetursins á Hornafirði verið fulltrúar skólans í stjórn stofunnar frá 2003, fyrst Rannveig Ólafsdóttir og síðan Þorvarður Árnason.

Fleiri stofnanir og fyrirtæki hafa haft vinnuaðstöðu eftir þörfum á Kirkjubæjarstofu, svo sem:

- **Háskólafélag Suðurlands.**
- **Landgræðsla ríkisins.**
- **Landnot ehf.**
- **Teiknistofa landslagsarkitekts (2005-2007).**
- **Skrifstofa skipulags- og byggingarfulltrúa Skaftárhrepps (2002-2003).**

Árlega hafa verið haldnar ráðstefnur, málþing eða fræðslufundir, og þá í samvinnu við einhverja aðra stofnun. Helstu viðfangsefnin hafa verið: Um náttúrufar Skaftárhrepps, um gosið í Gjálp og Skeiðarárhlaupið 1996, um kristni og klaustursögu Skaftafellsprófastsdæmis, Kötlugos og afleiðingar þeirra, um Vatnajökulspjóðgarð og nágrenni, baráttuna við náttúruöflin, landkosti Skaftárhrepps og um verðmæti vatnsins.

Sumarið 2001 var opnaður sýningarsalur á neðri hæð Kirkjubæjarstofu. Aðalviðfangsefni sýninga þar frá þeim tíma hafa verið Skaftáreldar 1783-1784; Á slóðum *Skaftárelda – eldfjallmaður-náttúra* og kynning á niðurstöðum fornleifarannsókna á Kirkjubæjarklaustri 1995–2006, *Sagan í sandinum – klaustrið á Kirkjubæ*.

Fjöldi gesta á sýningum Kirkjubæjarstofu hefur verið á bilinu 400-700 á ári en sýningarsalurinn hefur ekki verið vel merktur og er frekar óaðgengilegur. Þó eru sýningarnar nokkuð vel kynntar út á við, meðal annars í ferðamannabæklingum, með auglýsingum og með plakötum á ferðamannastöðum.

1.4 Verkefni

Kirkjubæjarstofa hefur beitt sér fyrir fjölmörgum rannsóknum og öðrum verkefnum á starfssviði sínu eða tengst þeim á annan hátt. Hér verða aðeins nokkur þeirra helstu nefnd.

Fornleifarannsókn

Á Kirkjubæ stóð frá 1188 til 1554 annað tveggja nunnuklaustra á Íslandi. Frá árinu 1995 hafa staðið yfir rannsóknir á rústasvæðinu á Kirkjubæjarklaustri með það að markmiði að staðsetja klaustrið. Árin 2002-2006 fóru fram yfirgripsmiklar fornleifarannsóknir, þar sem grafnar voru fram minjar klausturhúsanna. Rannsóknunum, sem Kristnihátíðarstjóður styrkti, telst nú lokið. Fornleifastofan hafði umsjón með rannsóknunum.

Fornleifasýning og fræðsluefni

Rannsókn á sögu klausturs í Kirkjubæ og trúarmenningu kvenna leiddi meðal annars af sér sýninguna *Sagan í sandinum, klaustrið á Kirkjubæ* og er efninu miðlað á veggspjöldum, með sýningu forngripa sem fundist hafa við rannsóknirnar og með margmiðlunar- og myndefni af tölvuskjá.

Fræðsluefni um klaustursrannsóknina hefur einnig verið komið fyrir á fræðsluskiltum og það gefið út í bæklingi.

Fornleifagarður

Undirbúningur að fornleifagarði á Kirkjubæjarklaustri er verkefni sem lýtur að gerð eftirlíkingar af útlínum bygginga nunnuklaustursins á Kirkjubæ. Unnið hefur verið deiliskipulag að svæðinu umhverfis Minningarkapellu séra Jóns Steingrímssonar og fornleifasvæðið. Markmið skipulagsins er meðal annars að útbúa áningarstað með fræðslu um nunnuklaustrið á Kirkjubæjarklaustri og bæta umhverfi og aðstöðu fyrir gesti kapellunnar og ferðamenn auk þess að tryggja gott aðgengi og auka virðingu fyrir menningarminjum.

Landupplýsingakerfið Arfur

Árið 2000 hófst vinna við uppbyggingu gagnabanka í formi landfræðilegs upplýsingakerfis, byggðum á stafrænum loftmyndum. Helstu verkefni unnin með þeim aðferðum hafa verið markviss örnefnasöfnun og söfnun upplýsinga sem nýtast við aðalskipulag sveitarfélagsins og aðrar áætlanir í landnýtingu og einnig – og ekki síst – til rannsókna á náttúrufari, menningu og sögu svæðisins. Þessi vinna nýtist einnig við vinnu að verndaráætlun fyrir Vatnajökulspjóðgarð og ýmis verkefni svo sem Núpsstaðarverkefni og í vinnu fyrir Óbyggðanefnd.

Núpsstaður

Verndun búsetu- og náttúruminja á Núpsstað í Fljótshverfi hefur verið í undirbúningi í mörg ár, meðal annars hjá Þjóðminjasafni Íslands. Kirkjubæjarstofa hefur annast skráningu örnefna, munnlegra heimilda og fornleifa á jörðinni í tenglum við þessa vinnu.

NEST

Þátttaka í verkefninu NEST/NPP - Northern Environment for Sustainable Tourism - Þróun sjálfbærrar ferðaþjónustu á norðurslóðum á árunum 2005-2007.

Eldmessan

Kirkjubæjarstofa tók þátt í gerð stuttmyndar (margmiðlunarmyndar) um Skaftárelda og séra Jón Steingrímsson sem unnin var af félaginu Skaftáreldar ehf. Um er að ræða u.þ.b. 15 mín. margmiðlunarmynd sem fyrirtækið Gagarín annaðist vinnslu á. Myndin var fyrst sýnd almenningi sumarið 2009 í félagsheimilinu Kirkjuhvoli og keyptu um 1.600 manns þá aðgang að henni.

Sigur lífsins

Fjölbreytt menningardagskrá sem haldin er í dymbilviku ár hvert, í samstarfi við sóknarprest og sóknarnefnd Prestsbakkasóknar.

Undirbúningur að stofnun Vatnajökulspjóðgarðs

Kirkjubæjarstofa hefur komið með margvíslegum hætti að umræðu og undirbúningi þjóðgarðsmála á undanförunum árum. Meðal annars gegnum eftirfarandi þætti og rannsóknir:

- Miðlun upplýsinga og fræðslu um Skaftafellspjóðgarð og Lakagíga.
- Vatnajökulspjóðgarður: náttúruvernd og atvinnulíf grannbyggða, 2001- 2002.
- Umsjón með gerð deiliskipulags fyrir þann hluta Skaftafellspjóðgarðs (nú Vatnajökulspjóðgarðs) sem er innan marka Skaftárhrepps, 2006.
- Aðild að rannsóknarverkefninu „Vatnajökulspjóðgarður og aðliggjandi byggðir; náttúruvernd í sátt við heimamenn”.
- Vatnajökulspjóðgarður- áhrif á samfélag og umhverfi, rannsóknaverkefni 2008-2010.
- Vinna að verndaráætlun Vatnajökulspjóðgarðs, í samstarfi við Háskólasetrið á Hornafirði, frá 2008.

NEED verkefnið

Kirkjubæjarstofa er þátttakandi í þessu viðamikla verkefni sem stendur yfir árin 2008-2010, meðal annars í samstarfi við Háskólasetrið á Hornafirði.

NEED er skammstöfun fyrir verkefnið Northern Environmental Education Development project sem á íslensku mætti þýða sem Uppbygging náttúruskóla og umhverfismenntar á

norðurslóðum. NEED er fjölþjóðlegt samstarfsverkefni Íslendinga, Finna, Norðmanna og Íra. Norðurslóðaáætlun Evrópusambandsins (Northern Periphery Programme 2007-2013) er aðalstyrktaraðili þess. Verkefninu er ætlað að þróa nýjar og frumlegar aðferðir til þess að miðla þekkingu um umhverfi og náttúru friðlýstra svæða til þeirra ferðamanna, nemenda og annarra aðila sem sækja þau heim eða búa í nágrenni þeirra.

Miðpunktur verkefnisins hér á landi er Vatnajökulspjóðgarður og eru helstu samstarfsaðilar hérlandis Fræðasetur Háskóla Íslands á Hornafirði (verkefnisstjórn), Þekkingarsetur Þingeyinga (norðursvæði), Þekkingarnet Austurlands (austursvæði), Framhaldsskólinn í Austur-Skaftafellssýslu (suðursvæði) og Kirkjubæjarstofa (vestursvæði). Á hverju svæði eru jafnframt staðbundnir klasar.

Í NEED-verkefninu er lögð höfuðáhersla á þróun umhverfismenntar og uppbyggingu fræðandi ferðaþjónustu á friðlýstum svæðum. Einnig er ætlunin að leita leiða til að aðstoða heimamenn við að auka þekkingu sína á umhverfismálum og efla færni þeirra til að sinna störfum sem byggja á tilvist friðlýstra svæða. Markmið NEED-verkefnisins er að vernda náttúru og menningararf samhliða því að skapa ný, sjálfbær starfstækifæri í dreifðum byggðum þar sem atvinnuþróun hefur víða verið neikvæð. Verkefnið mun einnig auka félags- og mannauð með því að tengja saman fólk í þéttbýli og dreifbýli, í gegnum vinnu að sameiginlegum viðfangsefnum í mennta- og ferðamálum.

Markhópar NEED- verkefnisins eru aðallega fjórir:

- Leikskóla- og grunnskólanemar.
- Íbúar og fyrirtæki í grannbyggðum.
- Framhaldsskóla- og háskólanemar.
- Ferðamenn, erlendir og innlendir.

Á vestursvæði, þar sem Kirkjubæjarklaustur er, eru meðal annars eftirtalin verkefni í vinnslu:

Fræðslufundaröð

Haldnir verða fjórir til sex fundir um efni er varðar samspil manns og náttúru. Á fundunum verður m.a. fjallað um áhrif jökulvatna á lífríki sjávar og framvindu gróðurs.

Fræðslustígur um Klausturheiði

Lagður verður fræðslustígur sem leið liggur frá Hunkubökkum í vestri að Bjarnarklifi í austri. Þaðan um Hæðargarðsland og Landbrotshóla að Hunkubökkum uns hringnum er lokað.

Námsstefna um náttúrutúlkun og útikennslu

Stefnt er að því að halda námsstefnu um náttúrutúlkun og útikennslu fyrir leikskóla- og grunnskólakennara og aðra hagsmunaaðila. Þar gefst kennurum tækifæri til að ræða saman um hin ýmsu verkefni og auka við þekkingu sína í náttúrutúlkun.

Sjóbirtingssetur

Í sjóbirtingssetri við Tungulæk verður fræðandi ferðapjónusta um vötnin, fæðukeðjuna, einkenni tegunda og þess háttar, byggt á áratuga rannsóknum og reynslu forsprakka setursins.

Útivistarnámskeið fyrir elstu nemendur grunnskóla

Haldnir verða fjórir fræðslufundir í júní (gjarnan utandyra), þar sem farið verður í grunnatriði ferðamennsku og rötunar. Í framhaldinu verður farin tveggja náttu gönguferð um afréttir Skaftárhrepps. Sýnt hefur verið fram á að fræðsla af þessu tagi, sem kalla má áttthagafræði, tengir unglingana heimaslóðum sínum sterkari böndum, sem getur stuðlað að því að þau velji sér að búa þar áfram.

Gönguleiðaverkefni

Unnið hefur verið að að kortlagningu og merkingu gönguleiða á svæðinu, í samvinnu við Ferðamálafélag Skaftárhrepps, frá 2000. Þá hefur verkefnið *Forn byggð á Síðu - Landnámssamfélag í hnotskurn*, skráning á fornminjum á Síðuheiðum í Skaftárhreppi og forrannsóknir á áhugaverðum minjastöðum frá landnámsöld, verið í gangi síðan 2007.

Samstarf í ferðapjónustu – starfsemi upplýsingamiðstöðvar

Kirkjubæjarstofa hefur lagt sitt af mörkum við uppbyggingu og þróun ferðapjónustu í Skaftárhreppi meðal annars með verkefnunum:

- Þróun rannsókna og ferðapjónustu í Skaftárhreppi, 1997- 1999.
- Skoðanakönnun/viðhorfskönnun um áhuga ferðamanna á kynningu á náttúru og sögu héraðsins - 2005.
- Mörkun Skaftárhrepps (branding). Klasaverkefni ferðapjónustuaðila í Skaftárhreppi, 2008.

Að undanfögnu hefur Kirkjubæjarstofa verið þátttakandi í ferðapjónustuklasa í Skaftárhreppi með áherslu á sjálfbæra og menningartengda ferðapjónustu. Verkefnið snýst um að markaðssetja Skaftárhrepp undir kjörorðinu *Friður og frumkraftur* og er þar vísað til hinnar fjölbreyttu og stórbrotnu náttúru svæðisins með óröskuðum víðernum á hálendinu.

Kirkjubæjarstofa hefur með beinum eða óbeinum hætti tengst upplýsingamiðstöð ferðamanna um árabíl og er áfram áhrifavaldur um þróun og uppbyggingu hennar.

Samstarf við Háskólafélag Suðurlands

Kirkjubæjarstofa er skilgreind sem einn af kjarnastöðum í verkefni Háskólafélags Suðurlands sem nefnist *Net þekkingar frá Markarfljóti að Skeiðarársandi*. Innan þess verkefnis, sem nú er lokið, var meðal annars unnið að eflingu á háskólatengdri starfsemi, neti jarfræðitengdrar

ferðaþjónustu, nýrri jarðeldasýningu og síðast en ekki síst stofnun jarðminjagarðs (Geopark) á austanverðu Suðurlandi. Síðasttalda verkefnið heldur áfram af fullum krafti og ef það verður að veruleika mun ein af miðstöðvum garðsins (gesta- og fræðslustofa) verða staðsett á Kirkjubæjarklaustri.

Þátttaka í Safnaklasa Suðurlands

Kirkjubæjarstofa er þátttakandi í víðtæku samstarfi rúmlega 60 safna, setra og sýninga á Suðurlandi sem meðal annars felst í útgáfu á sameiginlegu kynningarefni, árlegri safnahelgi á Suðurlandi o.fl.

Þátttaka í starfi Samtaka um sögutengda ferðaþjónustu

Kirkjubæjarstofa er þátttakandi í samtökunum, með áherslu á fornleifarannsóknir og sögu nunnuklaustursins á Kirkjubæ. Samstökin standa fyrir kraftmiklu kynningarstarfi í formi bæklingaútgáfu, vefsíðunnar www.soguslodir.is og á ýmsan annan hátt.

Sýningin *Á slóðum Skaftárelda, eldfjall – maður – náttúra*

Sýningin *Á slóðum Skaftárelda, eldfjall – maður – náttúra*, túlkar áhrif Skaftárelda 1783-1784 og tilkomu Skaftáreldahrauns á mannlíf og náttúruferfarir í Skaftárhreppi. Móðuharðindin, afleiðingar eldanna, eru líklega afdrifaríkustu náttúruhamfarir sem hafa dunið yfir íslensku þjóðina. Á sýningunni er einnig fjallað um ævi séra Jóns Steingrímssonar eldklerks sem uppi var í Skaftáreldum og flutti hina frægu eldmessu sem af mörgum var talin hafa stöðvað hraunrennsli til bæjar og kirkju á Kirkjubæjarklaustri.

Jarðeldasýning - Eldfjallasetur á Kirkjubæjarklaustri

Undirbúningur er nú hafinn að gerð nýrrar jarðeldasýningar á Kirkjubæjarklaustri. Frá upphafi hefur Kirkjubæjarstofa lagt áherslu á rannsóknir og fræðslu um náttúru, sögu og menningu svæðisins, ekki síst varðandi eldvirkni svæðisins og menningartengda ferðaþjónustu svo sem fræðslu um klaustursöguna.

Hugmyndin um eldfjallasetur á Klaustri við hlið Kirkjubæjarstofu fór að þróast áfram á árunum 2005-2006. Opnun Jöklasýningar á Höfn 2005 ýtti mjög undir áhuga stjórnar Kirkjubæjarstofu. Í framhaldinu voru kannaðir möguleikar á að gera myndefni um Skaftárelda og sr. Jón Steingrímsson og hafinn var undirbúningur að því verkefni.

Ýmsar hugmyndir hafa verið skoðaðar um húsnæði fyrir öflugan jarðeldasýningu og eru vonir meðal annars bundnar við það að samstarf geti tekist um nýbyggingu fyrirhugaðrar gestastofu Vatnajökulsþjóðgarðs með slíka sýningu í huga.

Eldhugar, óformlegur hópur háskólamanna sem flestir tengjast Háskóla Íslands, hafa rætt ýmsar hugmyndir um eldfjallasetur auk hugmynda um „Stofnun Jóns Steingrímssonar – þekkingar- og menningarseturs“ á Kirkjubæjarklaustri.

1.5 Ráðstefnur, málþing og fræðsludagskrá

Kirkjubæjarstofa hefur, í samstarfi við fjölmarga aðila, staðið fyrir ráðstefnum, málþingum og ýmiskonar menningar- og fræðsludagskrá á undanförunum árum. Hér eru helstu þættir í þessum efnum tilgreindir:

- 1997:** Náttúrufar og lífríki Skaftárhrepps – ráðstefna.
- 1997:** Fræðslufundur með vísindamönnum um yfirvofandi Skaftárhlaup.
- 1998:** Leyndardómar Vatnajökuls - fræðsluerindi og myndasýning.
- 1998:** Eldgos í vestanverðum Vatnajökli og afleiðingar þeirra – ráðstefna.
- 1999:** Af klaustrum og kennimönnum í Skaftárþingi – ráðstefna.
- 2000:** Eldgos í Mýrdalsjökli og afleiðingar þeirra – ráðstefna.
- 2001:** Vatnajökulspjóðgarður. Sambúð þjóðgarðs og nágrennis – ráðstefna.
- 2002:** Baráttan við náttúruöflin – ráðstefna.
- 2003:** Landkostir Skaftárhrepps – ráðstefna.
- 2004:** Verðmæti vatns – málþing.
- 2004- 2009:** Sigur lífsins – á slóðum Skaftárelda; árleg fræðsludagskrá á páskum, tileinkuð og sr. Jóni Steingrímssyni.
- 2005:** Klaustrið í Kirkjubæ – málþing um nunnuklaustrið á Kirkjubæjarklaustri.
- 2006:** Eldmessen – málþing um Skaftárelda og sr. Jón Steingrímsson.
- 2007:** Kirkjubæjarstofa – fræðasetur á sviði náttúru, sögu og menningar. Tíu ára afmælisráðstefna.
- 2007:** Skipulag Skaftafellspjóðgarðs (nú Vatnajökulspjóðgarðs) á Lakagígasvæði í Skaftárhreppi; ráðstefna um skipulag fyrir Lakasvæðið.
- 2008-2009:** Vatnajökulspjóðgarður – landslagið og fólkið; myndrænir fræðslufundir um land og mannlíf umhverfis Vatnajökul.

1.6 Sýningar

Á sama hátt hefur Kirkjubæjarstofa staðið fyrir uppsetningu margra sýninga, meðal annars:

- Eyðing og uppgræðsla, 1997.
- Líf í náttúrunni – nemendasýning frá Kirkjubæjarskóla, 1997-1998.
- Skaftáreldar og eldgos undir Vatnajökli, 1998-1999.
- Nunnuklaustrið á Kirkjubæ – fornleifarannsóknir, 2000.
- Skaftáreldar – Eldfjall – maður – náttúra, 2001.
- Erró – málverkasýning , 2002.
- Á slóðum Skaftárelda. Eldfjall – maður – náttúra, 2003-2009.
- Sagan í Sandinum - Klaustrið á Kirkjubæ , 2003-2009.

1.7 Fræðsla og menningarefni - útgáfa

Stofnunin sinnir margvíslegum þáttum fræðslustarfs og kemur að útgáfu á ýmsu efni, m.a.:

- Bókin *Af klaustrum og kennimönnum* frá Dynskógaútgáfunni.
- Verkefnaskýrslur.
- Fréttabréf.
- Sýningarskrár og bæklingar.
- Stofubættir: smárit með fræðsluefni.
- Póstkort.

1.8 Önnur verkefni

Þá eru loks ótalin ýmis önnur verkefni sem Kirkjubæjarstofa hefur sinnt gegnum tíðina, svo sem:

- Undirbúningur og móttaka ráðstefnugesta á alþjóðlegri ráðstefnu um landrof og eyðimerkurmyndun á Kirkjubæjarklaustri 1997.
- Aðstoð við innlenda og erlenda vísindamenn við ýmis rannsóknarstörf frá 1997.
- Móttaka og margvísleg aðstoð við nemendur í háskólanámi frá 1997.
- Samskipti og samstarf við ferðaþjónustuaðila á svæðinu frá 1997.
- Samstarfsverkefni um menningartengda ferðaþjónustu við ferðamálafulltrúa uppsveita Árnessýslu og Sögusetrið á Hvolsvelli 1998- 1999.
- Miðlun upplýsinga fyrir Skaftafellspjóðgarð, 2006.

1.9 Rekstur

Rekstur Kirkjubæjarstofu hefur ekki verið ýkja fjárfrekur eða umfangsmikill gegnum tíðina. Samkvæmt ársreikningi fyrir árið 2008 voru tekjur stofnunarinnar 6.907.567 kr. það ár og gjöld 6.908.534 kr. Félagið er skuldlítið en á hlutabréf í Eldvilja ehf. upp á 4,0 millj. kr.

Kirkjubæjarstofa hefur fengið 5,0 milljóna króna framlag af fjárlögum undanfarin ár og hefur upphæðin ekki verið hækkuð þrátt fyrir vaxandi starfsemi og mikilvægi stofnunarinnar, m.a. með tilliti til byggðapróunar. Á árinu 2010 fær stofan einnig 1,5 millj. kr. styrk frá Skaftárhreppi.

Starfsfólk

Á Kirkjubæjarstofu er nú forstöðumaður í 80% starfi, verkefnastjóri í hálfu starfi og gæslufólk í sýningarsal í hlutastarfi.

Aðrir starfsmenn hafa verið verkefnaráðnir og hefur fjöldi þeirra verið breytilegur. Í verkefnum hjá Kirkjubæjarstofu hafa m.a. starfað viðskiptafræðingur, guðfræðingur, landfræðingar og LUK-sérfræðingur, landslagsarkitekt, jarðfræðingur, fornleifafræðingar, kennari og leiðsögumaður, ferðamálafræðingar og nemendur á framhalds- og háskólastigi.

Núverandi skipan stjórnar Kirkjubæjarstofu

Bjarni Daníelsson, sveitarstjóri Skaftárhrepps, formaður stjórnar.

Jóna Sigurbjartsdóttir, oddviti Skaftárhrepps.

Elín Heiða Valsdóttir, búfræðingur, bóndi og varaoddviti Skaftárhrepps.

Dr. Þorvarður Árnason, umhverfis- og náttúrufræðingur, forstöðumaður Háskólasetursins á Hornafirði.

Ólafía Jakobsdóttir, forstöðumaður Kirkjubæjarstofu, dipl. í ferðamálafræði og fyrrverandi sveitarstjóri Skaftárhrepps.

Varamenn:

Dr. Rögnvaldur Ólafsson, eðlisfræðingur, forstöðumaður Stofnunar fræðasetra Háskóla Íslands.

Fanney Ólöf Lárusdóttir, búfræðingur og bóndi.

Kjartan Hjalti Kjartansson, skólastjóri Kirkjubæjarskóla á Síðu.

Núverandi starfsmenn Kirkjubæjarstofu

Ólafía Jakobsdóttir, forstöðumaður, dipl. í ferðamálafræði og nám í stjórnun og opinberri stjórnsýslu.

Ingibjörg Eiríksdóttir, verkefnastjóri umhverfis- og ferðamála, ferðamálafræðingur.

Forstöðumenn Kirkjubæjarstofu í tíu ár hafa verið

Helga Guðmundsdóttir 1997-1998.

Baldur Gautur Baldursson 1998-1999.

Elín Erlingsdóttir 2000- 2002.

Ólafía Jakobsdóttir frá 2003.

1.10 Húsnæði

Stofnunin hefur aðsetur í gamla gistihúsinu á Klausturvegi 2, Kirkjubæjarklaustri. Húsið er tvær hæðir. Á efri hæð er skrifstofurými og þar eru með skrifstofuaðstöðu, Búnaðarsamband Suðurlands, Landgræðsla ríkisins, Suðurlandsskógar og Vatnajökulspjóðgarður. Á neðri hæð er gestamóttaka, sýningarsalur og geymsla.

Húsnæðið er í eigu Eldvilja ehf. Það þrengir mjög að núverandi skrifstofuaðstöðu á efri hæð og því hefur Kirkjubæjarstofa nú flutt skrifstofur sínar á neðri hæð hússins. Sýningarhúsnæði á neðri hæð er afar takmarkað og með slæmu aðgengi þótt það hafi heldur lagast eftir að fyrirtækið Klausturbleikja flutti úr húsinu.

Sláturhúsið

Félagið Kbk ehf. stendur að endurgerð gamla sláturhússins og tengdra bygginga sem standa á Klausturshlaðinu líkt og gamla gistihúsið sem Kirkjubæjarstofa er í. Fyrirhugað er að reka ferðabjónustu í húsnæðinu þegar það hefur verið gert upp, meðal annars gistingu og veitingasölu. Í húsnæðinu eru salir sem kunna að henta vel til sýningarhalds og áhugi er meðal eigendanna að bjóða upp á menningartengda starfsemi í húsinu.

Óformlegar viðræður hafa átt sér stað um samstarf Kirkjubæjarstofu og tengdra aðila við eigendur sláturhússins en engar ákvarðanir verið teknar.

1.11 Mat á stöðu Kirkjubæjarstofu

Starfsfólk og stjórn Kirkjubæjarstofu hafa unnið þrekvirki við uppbyggingu á þekkingarmiðstöð á Kirkjubæjarklaustri á undanförunum árum, þrátt fyrir afar þröngan fjárhag. Stofan hefur sjálf staðið fyrir rannsóknum, ráðstefnum, fræðslustarfsemi og útgáfu og lagt fjölmörgum aðilum lið sitt í samstarfi um slík verkefni. Kirkjubæjarstofa hefur því stuðlað að uppbyggingu á háskólatengdri starfsemi sem ómetanleg er orðin fyrir byggðarlagið.

Kirkjubæjarstofa hefur einnig sett upp margar sýningar, tengdar rannsóknum sínum eða öðru efni um náttúru og sögu svæðisins. Viðamesta verkefnið sem unnið er að á þessu sviði er ný jarðeldasýning eða stofnun eldfjallaseturs.

Nú liggja fyrir áform Vatnajökulspjóðgarðs annars vegar og Háskólafélags Suðurlands (Geopark verkefnið) hins vegar um uppsetningu sýninga og annarar fræðslu sem að mestu leyti yrði byggð á jarðfræði, náttúru og sögu svæðisins. Ennfremur eru uppi hugmyndir um stofnun seturs eða sýningar sem tengist listamanninum Erró.

Þess vegna er það mat lagt á stöðu Kirkjubæjarstofu nú:

- að vinna þurfi að því að treysta rekstrargrundvöll stofunnar með öllum ráðum, meðal annars í samstarfi við opinbera aðila,
- að farsælast væri fyrir hana að helga sig af auknum krafti uppbyggingu á rannsóknum og fræðum og annarri skyldri starfsemi,
- að stofan verði leiðandi aðili, ásamt Vatnajökulspjóðgarði, Skaftárhreppi og fleiri stofnunum, í sameiginlegri uppbyggingu á þekkingar- og fræðslumiðstöð á Kirkjubæjarklaustri,
- að stofan styðji við hugmyndir aðila sem eru tilbúnir til þess að standa fyrir föstum eða tímabundnum sýningum sem tengjast sögu og náttúru svæðisins,
- að stofan sjálf standi ekki fyrir uppsetningu slíkra sýninga.

2. Þjóðgarður og jarðminjagarður (Geopark)

Óhjákvæmilegt er að fjalla sérstaklega um nokkur hinna stóru verkefna sem eru komin af stað eða eru í burðarliðnum og tengjast mjög starfssviði og starfsemi Kirkjubæjarstofu.

2.1 Vatnajökulspjóðgarður

Undirbúningur og stofnun Vatnajökulspjóðgarðs snertir Kirkjubæjarstofu og Skaftárhrepp afar mikið. Kirkjubæjarklaustur er hluti af vestursvæði þjóðgarðsins og fyrirhugað er staðsetja eina af gestastofum garðsins þar. Nú þegar eru tveir fastir starfsmenn þjóðgarðsins staðsettir á Kirkjubæjarklaustri og fleiri hafa þar starfsstöð á sumrin. Kirkjubæjarstofa kom talsvert að undirbúningi að stofnun garðsins og hefur meðal annars tengst gerð verndaráætlunar fyrir hann að undanfögnu. Fyrir liggja hugmyndir um fyrstu formlegu skref í samstarfi Kirkjubæjarstofu, Vatnajökulspjóðgarðs og fleiri aðila og verða þeim gerð betri skil hér síðar.

2.2 Háskólafélag Suðurlands

Á ýmsan hátt hefur verið unnin hugmynda- og undirbúningsvinna sem auðveldar eflingu Kirkjubæjarstofu. Mikilvægar tengingar hafa skapast við Háskólafélag Suðurlands og átaksverkefnið *Net þekkingar frá Markarfljóti að Skeiðarársandi*. Það verkefni vann meðal annars að því að undirbúa uppbyggingu háskólatengdrar starfsemi (fræðaseturs) í Skógum og Vík í Mýrdal, auk þess að renna fleiri stoðum undir starfsemi Kirkjubæjarstofu. Tilgangurinn er að auka fjölbreytni í atvinnulífi á eystri hluta Suðurlands, styrkja grunnrannsóknir, efla ferðaþjónustu tengda vísindum og menningu og auka möguleika og fjölbreytni til menntunar.

Hluti af átaksverkefninu eru verkefni sem snúa að eldvirkni umhverfis Vík og Kirkjubæjarklaustur, samstarfi í jarðfræðitengdri ferðaþjónustu um land allt og stofnun n.k. jarðminjagarðs (Geopark) á Suðurlandi.

2.3 Samstarf í jarðfræðitengdri ferðaþjónustu

Hugmyndir eru um að koma á fót samstarfi milli safna, setra og annarra aðila sem eru með starfsemi er snýr að eldvirkni um land allt. Sérstaða Íslands á eldfjallahrygg, Norður Atlantshafshryggnum, er mikil og aðgengi að ýmsum jarðfræðistöðum óvenju gott. Þeir staðir sem gera eldvirkni og jarðfræði skil í dag eða fóstra hugmyndir að slíkum verkefnum eru meðal annars Jarðfræðisetrið á Breiðdalsvík, Jöklasetur á Höfn í Hornafirði, Kirkjubæjarklaustur (hugmyndir að jarðeldasýningu), Vík í Mýrdal (hugmyndir að Kötlusetri), Heklusetur á Leirubakka í Landsveit, Surtseyjarstofa í Vestmannaeyjum (væntanleg), Reykjanes (hugmyndir

að eldfjallagarði), Orkuverið Jörð á Reykjanesi, Eldfjallasafn Haraldar Sigurðssonar í Stykkishólmi og hugmyndir um Jarðskjálftasetur á Kópaskeri.

Hugmyndin er að ferðafólk geti farið um landið og komið við á þessum stöðum til að fræðast um flest jarðfræðifyrbrigði á Íslandi. Miðstöð þessarar keðju gæti verið í Kötlusetri í Vík eða á Kirkjubæjarstofu á Kirkjubæjarklaustri. Tengsl yrðu auk þess við fræðasetur í Skógum og áðurgreind jarðfræðisetur svo og rannsóknarstofnanir eins og jarðvísindastofnun Háskóla Íslands. Með þessu væri komið á öflugum samstarfi í jarðfræðitengdri ferðaþjónustu um allt land. Háskólafélag Suðurlands og fleiri stóðu að fundi um jarðfræðitengda ferðaþjónustu 5. febrúar 2009 þar sem lagður var grunnur að samstarfi eða neti þessara aðila.

2.4 Geopark á Suðurlandi

Samhliða ofangreindum hugmyndum hefur verið unnið að athugun á stofnun jarðfræði- eða jarðminjagarðs (Geopark) á Suðurlandi. Lovísa Ásbjörnsdóttir hefur leitt það verkefni fyrir Háskólafélag Suðurlands og unnið greinargerð um það. Hún útskýrir hvað Geopark er:

Jarðfræðigarður byggist aðallega á jarðminjum og fjölbreytileika innan svæðisins, auk þess sem landslag og landslagsheildir skipta líka máli. Í tengslum við jarðfræðigarða hefur þróast jarðfræðitengd ferðamennska sem byggir á fræðslu um jarðminjar, mótun og myndun svæðisins og útivist s.s. gönguferðum. En það eru ekki bara ferðamenn sem sækja í jarðfræðigarða, því slíkir garðar eru vinsælir til náttúrufræðslu, vettvangsferða og útikenndu á öllum stigum menntakerfisins, frá leikskóla til háskóla. Jarðfræðigarðar sækjast eftir því að fá vísindamenn og sérfræðinga til að stunda rannsóknir innan svæðisins, sem síðan skilar sér í aukinni þekkingu um jarðfræði svæðisins. Starfsemi innan jarðfræðigarða er mikilvæg og þar skipta heimamenn miklu máli. Heimamenn sem þekkja vel sína heimahaga og nýta sér náttúruauðlindir þeirra á sjálfbæran hátt skilar sér í jákvæðri ímynd svæðisins til þeirra sem heimsækja garðinn. Það er jafnframt sú besta kynning sem jarðfræðigarður getur fengið.

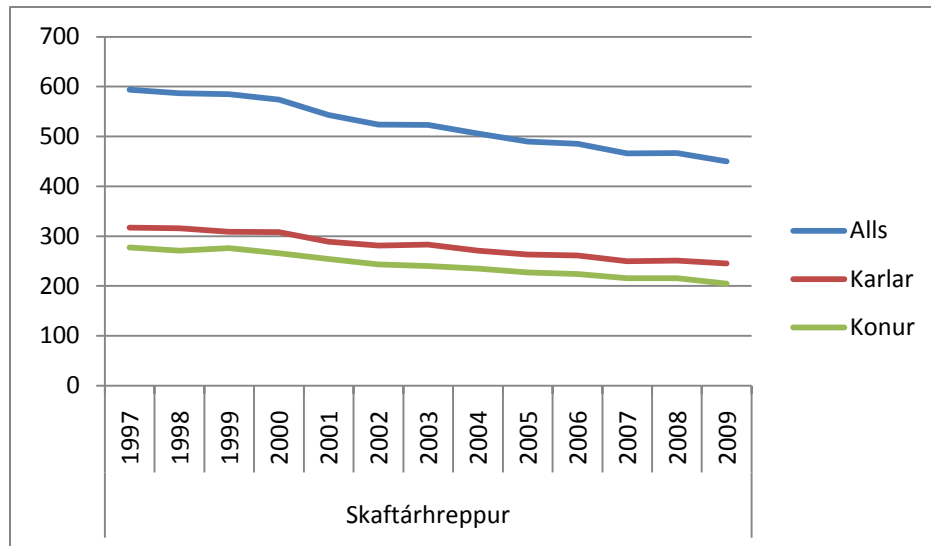
Lovísa gerði í fyrstu hugmyndum sínum ráð fyrir að jarðfræðigarður á Suðurlandi næði í grófum dráttum frá Hvolsvelli í vestri að Núpsvötnum í austri auk Vestmannaeyja. Á seinni stigum undirbúnings hefur afmörkunin orðið þrengri og er nú miðað við mörk sveitarfélaganna Þriggja; Skaftárhrepps, Mýrdalshrepps og Rangárpings-eystra. Gert er ráð fyrir að svæðið geti svo stækkað með tímanum. Kötlusetur í Vík í Mýrdal og Kirkjubæjarstofa á Kirkjubæjarklaustri verða sjálfkrafa í hlutverki gestastofa eða miðstöðva garðsins ef af stofnun hans verður.

Áðurgreindu átaksverkefni Háskólafélags Suðurlands er nú lokið. Afrakstur þess varð meðal annars að stofnaður var sérstakur undirbúningshópur um stofnun Geopark. Þátttakendur í hópnum eru, auk félagsins, sveitarfélögin þrjú sem áður eru nefnd.

3. Samfélag og ferðafólk

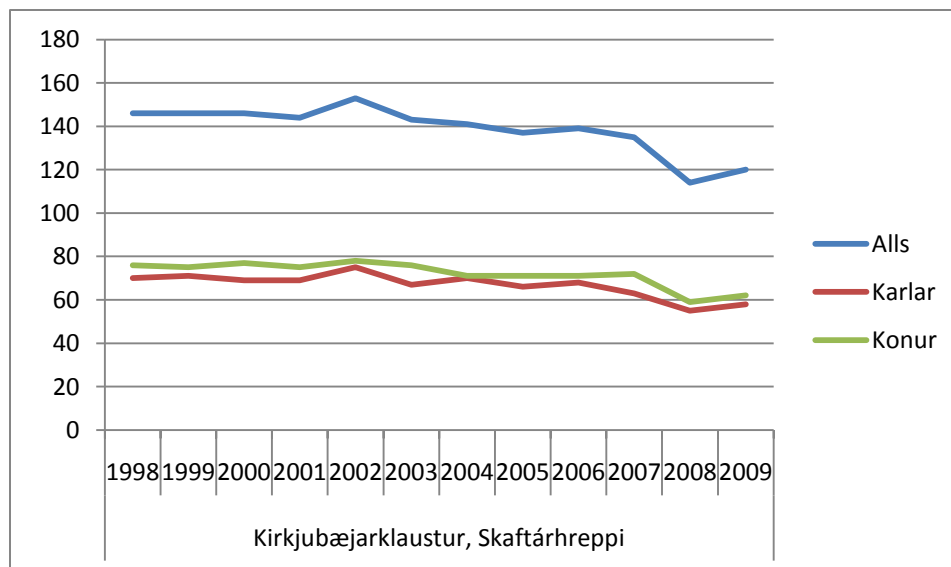
3.1 Íbúapróun

Íbúum Skaftárhrepps hefur fækkað jafnt og þétt á undanförunum árum eins og sést á myndinni hér að neðan. Tillögur um öfluga þekkingarstarfsemi, eins og þær sem settar eru fram í þessari skýrslu, geta átt þátt í að snúa þessari þróun við, meðal annars með því að skapa fleiri atvinnutækifæri fyrir ungt, vel menntað fólk.

Hagstofan: Íbúafjöldi í Skaftárhreppi 1. desember 1997-2009.

Á Kirkjubæjarklaustri eru nú um 120 íbúar, en um 450 í sveitarfélaginu öllu.

Hagstofan: Íbúafjöldi á Kirkjubæjarklaustri 1. janúar 1998-2009.

3.2 Ferðamenn

Um ferðamannastraum gegnum Skaftárhrepp er erfitt að fullyrða en þó má nefna að áætlað er að ekki færri en 250.000 ferðamenn hafi viðdvöl í Vík í Mýrdal árlega. Einnig er það vísbending að árið 2009 voru gestakomur í Skaftafellsstofu í Skaftafelli alls 263.306 á tímabilinu 8. apríl - 30. desember.

Áður hefur komið fram að gestafjöldi á sýningum Kirkjubæjarstofu hefur verið 400-700 á ári undanfarin ár. Þá hefur verið nefnt að um 1.600 gestir borguðu sig inn á kvikmyndina Eldmessu fyrsta sumarið sem hún var sýnd, 2009.

Sumarið 2009 komu hins vegar 6.313 gestir á upplýsingamiðstöð ferðamanna á Kirkjubæjarklaustri, þrátt fyrir að hún hafi þá verið í húsnæði með afar slæmu aðgengi.

Í samantekt Rögnvalds Guðmundssonar fyrir Kirkjubæjarstofu frá árinu 2005, um áhuga ferðamanna í Skaftárhreppi á fræðslu um náttúru og sögu svæðisins, kemur fram að 93% erlendra ferðamanna og 87% Íslendinga vildu eiga þess kost að fá aukna fræðslu um náttúru og sögu svæðisins.

Mjög fjölbreytt og metnaðarfull þjónusta stendur ferðafólki nú til boða í Skaftárhreppi og er ekki óeðlilegt að álykta að sú atvinnugrein haldi að nokkru leyti uppi ákveðnu þjónustustigi í verslun og annarri þjónustu sem er lífsnauðsynleg íbúum staðarins.

Óhætt er að fullyrða að ferðaþjónusta sé vaxandi atvinnugrein á svæðinu og mun t.d. starfsemi Vatnajökulspjóðgarðs hafa veruleg áhrif í þá veru ef áætlanir um uppbyggingu og rekstur garðsins ganga eftir.

Á hinn bóginn er einnig ljóst að hlúa þarf enn frekar að hinni mikilvægu upplýsingastarfsemi, fræðslu og afþreyingu sem alla ferðamenn þyrstir í.

4. Samstarfsmöguleikar

Á undanförnum árum hafa möguleikar á samstarfi ýmissa aðila sem hafa nú þegar starfsemi á Kirkjubæjarklaustri eða hyggja á slíka starfsemi verið ræddir. Hafa þær viðræður meðal annars snúið að uppbyggingu sameiginlegrar aðstöðu og þjónustu sem snýr að íbúum og ferðafólki.

4.1 Fyrirliggjandi hugmyndir

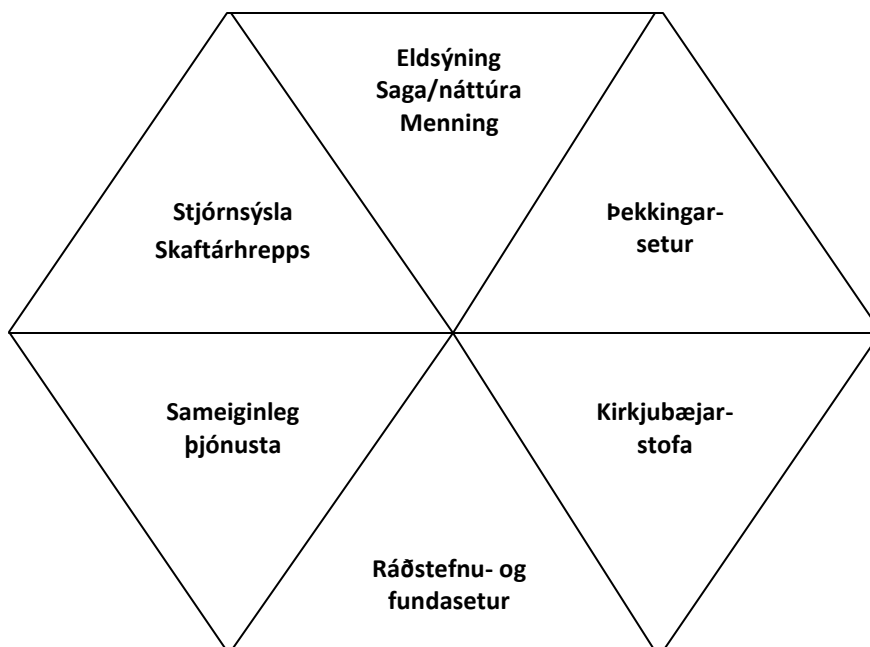
Bjarni Daníelsson sveitarstjóri setti meðal annars eftirfarandi hugmynd á blað 14. júní 2008:

Frumdrög að lýsingu á hugmynd um byggingu seturs fyrir sýningarhald, vísindaiðkun, sérfræðiþjónustu, stjórnsýslu og funda- og ráðstefnuhald á Kirkjubæjarklaustri.

Hlutafélagið Bær, sem rekur Icelandair Hotel Klaustur á Kirkjubæjarklaustri, hefur átt frumkvæði að umræðum um byggingu sem hýsti fjölbreytta starfsemi og gæti stuðlað að jákvæðri atvinnu- og byggðaþróun á svæðinu. Eldvilji ehf., eignarhaldsfélag um húseignir Bæjar og Skaftáreldar, félag um gerð kvikmyndar (teiknimyndar) um Skaftárelda, hafa tekið þátt í umæðunum. Skaftárhreppur á aðild að Skaftáreldum og á einnig fulltrúa í stjórn Kirkjubæjarstofu sem er stofnun allmargra aðila um fræða- og kynningarstarf á sviði náttúruvísinda, menningar og sögu. Kirkjubæjarstofa leigir núverandi húsnæði sitt af Eldvilja ehf. Þessi nánu tengsl skapa eðlilega og óhjákvæmilega sameiginlegan vettvang fyrir umræður um áform sem allir þessir aðilar gætu staðið saman að og tryggðu jafnt hagsmuni einkaaðila, félaga, stofnana og sveitarfélagsins alls. Sveitarstjórn Skaftárhrepps hefur nýverið veitt oddvita og sveitarstjóra umboð til formlegrar þátttöku í umræðum um þróun þessa verkefnis. Sveitarstjórn lítur svo á að um mjög áhugaverða og mikilvæga hugmynd sé að ræða er sameini marga þætti æskilegrar uppbyggingar á Kirkjubæjarklaustri og komi sveitarfélaginu öllu til góða. Frumkvæði einkaaðila er lykilatriði varðandi möguleika á svona framkvæmdum og því telur sveitarstjórn rétt að styðja þetta verkefni eftir föngum. Ekki er gert ráð fyrir fjárframlögum úr sveitarsjóði þar sem fjárhagur er þröngur og skuldsetning umtalsverð vegna nýlokinnar byggingar íþróttamiðstöðvar á Kirkjubæjarklaustri.

Nauðsynlegt er að leita strax í upphafi samstarfs við stjórnvöld/viðkomandi ráðuneyti um þróun og framkvæmd þessara áforma þar sem ljóst er að ekki verður ráðist í framkvæmdir samkvæmt þeim hugmyndum sem eru í mótun nema til komi öflugur stuðningur úr ríkissjóði.

Hugmyndinni má í grófum dráttum lýsa með eftirfarandi mynd og töflu:

Eining	Lýsing	Umfang í orðum	Athugasemdir
Eldsýning, saga, náttúra, menning. Menningarmiðstöð: Stofnun Jóns Steingr.	<i>Eldsýning</i> og aðrar sýningar um náttúru, menningu og sögu.	Sérhannaður salur fyrir <i>Eldsýningu</i> getur nýst sem fyrirlestrasalur. Minni sýningar-salir	Fjármagnað með þátttöku ríkis, bæði bygging og rekstur.
Þekkingarsetur. Stofnun Jóns Steingr.	Aðsetur vísinda- og fræðimanna á ýmsum sviðum. Í samstarfi við HÍ og aðrar vísinda-stofnanir.	Starfsaðstaða/skifstofur fyrir 10-15 + opið vinnurými. Kennslustofa og fjarkennslu-aðstaða. Gagnasafn	Fjármögnun með þátttöku ríkis, bæði bygging og rekstur. Rekstur: Tíma-bundnir leigusamningar og styrkir. Samstarf við ýmsar stofnanir.
Kirkjubæjarstofa: Ýmis fræða- og þjónustustarfsemi	Stofnanir sem nú hafa aðsetur í Kirkjubæjarstofu + fleiri	Starfsaðstaða/skrifstofur fyrir 10-15 + opið vinnurými.	Fjármögnun byggingar: Bær. Rekstur: Leigusamningar til langs tíma við ýmsar stofnanir.
Stjórnsýsla Skaftárhrepps	Aðstaða fyrir skrifstofu sveitarfélagsins og sveitarstjórn	Starfsaðstaða/skrifstofur fyrir 5-7. Fundarsalur sveitarstjórnar. Skjalasafn.	Fjármögnun byggingar: Bær. Rekstur: Langtíma leigusamningur við Skaftárhrepp.
Ráðstefnu- og fundasetur	Viðbótaraðstaða hótelsins	Ráðstefnusalur, fundaaðstaða, tæknirými. Veislusalur	Bygging: Bær.
Sameiginleg þjónusta	Ýmis aðstaða sem nýtist öllum.	Móttaka, mótuneyti, salerni o.fl.	Bygging: Bær. Rekstur: Kostnaðarskipting skv. nýtingu.

Þessi hugmynd og framsetning sveitarstjórans á henni er afar áhugaverð og mun nýtast vel við áframhaldandi vinnu við mótun samstarfs margra aðila á Kirkjubæjarklaustri.

4.2 Samstarfsaðilar

Við frekari uppbyggingu og þróun á fræðslu-, fræða-, menningar- og rannsóknarstarfi á Kirkjubæjarklaustri virðast fjölmargir aðilar líklegir til samstarfs. Hér á eftir er þeirra helstu getið nema beinna ferðaþjónustufyrirtækja. Fyrirtækin eru mörg hver afar áhugasöm um samstarf og er ástæða til að tengja þau umræðunni á seinni stigum.

Skaftárhreppur

Sveitarfélagið hefur tengst uppbyggingu Kirkjubæjarstofu og flestum þeim verkefnum sem nefnd eru í þessari skýrslu. Það hefur einnig margháttaðar skyldur við íbúa og ferðamenn svo sem vegna reksturs upplýsingamiðstöðvar, almenningsbókasafns, sundlaugar og fleiri þátta. Skrifstofur sveitarfélagsins eru því nokkurs konar miðstöð athafna og þróunar í Skaftárhreppi.

Kirkjubæjarstofa

Stofan hefur unnið að fjölmörgum verkefnum á sviði náttúrufars og sögu auk upplýsingamiðlunar og fræðslu á þeim rúmu 12 árum sem hún hefur starfað.

Vatnajökulspjóðgarður

Kirkjubæjarklaustur er miðstöð fyrir vestursvæði þjóðgarðsins og þar er fyrirhugað að ein af sex gestastofum garðsins verði starfrækt.

Umhverfisráðuneyti (vegna fyrirhugaðrar náttúrustofu)

Fyrir liggur samkomulag Sveitarfélagsins Hornafjarðar og Skaftárhrepps um stofnun Náttúrustofu Suð austurlands á grundvelli laga nr. 60/1992. Þetta yrði áttunda og síðasta náttúrustofan sem löggin heimila að stofnaðar verði. Beðið er niðurstöðu umhverfisráðuneytis en ekki þarf að ítreka mikilvægi slíkrar ákvörðunar.

Háskólasetrið á Hornafirði

Háskólasetrið á Hornafirði og Kirkjubæjarstofa hafa átt í samstarfi frá árinu 2008 og á Kirkjubæjarklaustri starfar nú sameiginlegur starfsmaður þessara stofnana. Starfsstöð setursins á Höfn er í þekkingasetrinu Nýheimum en megin markmið þess er að auka þekkingu um náttúru, menningu og samfélag á landsbyggðinni. Sérstök áhersla er lögð á rannsóknir sem tengjast ferðaþjónustu.

Geopark verkefnið

Unnið er að undirbúningi að stofnun jarðminjagarðs á Suðurlandi (Geopark) af hálfu Háskólafélags Suðurlands. Ein af megin miðstöðvum garðsins á að vera á Kirkjubæjarklaustri.

Háskólafélag Suðurlands

Skaftárhreppur er aðili að félaginu eins og önnur sveitarfélög á Suðurlandi. Á vegum þess er meðal annars lögð áhersla á uppbyggingu háskólatengdrar starfsemi á eystri hluta Suðurlands.

Rannsókn- og fræðasetur Háskóla Íslands á Suðurlandi

Setrið er hluti af keðju fræðasetra innan Stofnunar fræðasetra Háskóla Íslands um allt land. Það hefur starfsstöðvar á Selfossi og í Gunnarsholti og er sérsvið þess landnotkun.

Háskóli Íslands og Eldhugar

Háskóli Íslands hefur skyldum að gegna gagnvart öllu landinu og hefur reynt að rækja þær eftir aðstæðum. Innan háskólans eru öflugir og áhugasamir vísindamenn sem dýrmætt væri fyrir Kirkjubæjarstofu að tengjast. Meðal annars óformlegur hópur sem kallar sig Eldhuga og vill vinna að stofnun rannsóknarseturs á Kirkjubæjarklaustri í nafni Jóns Steingrímssonar.

Kirkjubæjarskóli

Skólinn er menntastofnun héraðsins. Þar er áhugi á frekari eflingu mennta í héraðinu og er þar einnig fjarnámsaðstaða staðarins í samvinnu við Háskólafélag Suðurlands.

Skaftáreldar ehf.

Félag um kvikmynd sem lýsir áhrifum Skaftárelda, Móðuharðindum og þætti Jóns Steingrímssonar.

Sóknarprestur Kirkjubæjarklaustursprestakalls

Vegna sögu staðarins, Minningarkapellu Jóns Steingrímssonar, samstarfs við Kirkjubæjarstofu um menningardagskrá og af fleiri ástæðum er óhætt að gera ráð fyrir ýmsum samstarfsflötum hér.

Undirbúningshópur Erróseturs

Skyldmenni listamannsins Errós og aðrir áhugasamir um ævi hans, uppvöxt á Klaustri og listamannsferil hafa myndað óformlegan hóp um hugmynd að nokkurs konar setri til heiðurs honum.

Ferðamálafélag Skaftárhrepps

Hagsmunasamtök ferðaþjónustuaðila sem vilja efla atvinnugreinina og bæta gæði og fjölbreytni þjónustu og afþreyingar.

Búnaðarsamband Suðurlands

Búnaðarsambandið hefur fasta starfsstöð á Klaustri og sinnir viðamiklu ráðgjafarstarfi þaðan.

Suðurlandsskógar

Suðurlandsskógar hafa fasta starfsstöð á Klaustri og sinna viðamiklu ráðgjafarstarfi þaðan.

Landgræðslan

Landgræðslan hefur ekki eins og er fasta starfsstöð á Klaustri en starfsmaður Suðurlandsskóga sinnir verkefnum fyrir Landgræðsluna.

Þjóðminjasafn Íslands (einnig hugsanlega Fornleifavernd ríkisins og Húsafriðunarnefnd)

Þjóðminjasafnið ber ábyrgð á minjavörslu um allt land. Í húsasafni þess eru mannvirki í Skaftárhreppi, meðal annars bænhúsið á Núpsstað. Núpsstaðarverkefnið allt er einnig á forræði safnsins. Fornleifavernd ríkisins hefur nýlega komið upp starfsstöð Minjavarðar Suðurlands í Skógum og Húsafriðunarnefnd tengist minjavernd svæðisins einnig.

Skógasafn

Vestur-Skaftafellssýsla er aðili að Skógasafni. Safnið er orðin ein öflugasta menningarstofnun landsins og getur örugglega veitt góð ráð og lagt til aðstoð við ýmislegt.

Atvinnuþróunarfélag Suðurlands og Menningarráð Suðurlands

Stoðstofnanir sem veita mikilvæga ráðgjöf í atvinnu- og menningarmálum ásamt styrkjum til einstakra verkefna. Vert er að geta þess að í sameiginlegri stefnu sveitarfélaganna á Suðurlandi í menningarmálum frá árinu 2005 er gert ráð fyrir að ein af fjórum menningarmiðstöðvum á Suðurlandi verði staðsett á Kirkjubæjarklaustri. Kirkjubæjarstofa hefur starfað sem menningarmiðstöð undanfarin ár og gæti hæglega tekið að sér aukið hlutverk á því sviði.

Velunnarar Skaftárhrepps

Nýlega hefur hópur fólks, undir forystu Jóns Hjartarsonar fv. skólastjóra Kirkjubæjarskóla, kynnt sveitarstjórn Skaftárhrepps hugmyndir er lúta að því að efla skóla og samfélag á Klaustri. Með Jóni er ungt og vel menntað fólk sem hefur taugar til staðarins og skólans.

Nágrannar í austri og vestri

Skaftárhreppur á nú þegar mikið samstarf við Sveitarfélagið Hornafjörð og Mýrdalshrepp. Þá er Kirkjubæjarstofa í góðum tengslum við aðila á Hornafirði eins og háskólasetrið, jöklasýninguna og Þórbergssetur. Einnig er fylgst með hugmyndum um uppbyggingu á Kötlusetri í Vík. Þessir aðilar eiga mikla samleið og er brýnt að þeir stilli saman strengina og vinni sameiginlega að uppbyggingu á menningartengdri ferðaþjónustu, rannsóknum og fleiri þáttum.

4.3 Flokkun verkefna, starfsemi og þjónustu

Til þess að sýna fram á skörun og samstarfsmöguleika áðurgreindra verkefna og stofnana verður hér á eftir leitast við að flokka starfsemi þeirra í fimm flokka. Nálgunin er aðeins önnur en hjá Bjarna Daníelssyni sveitarstjóra (sjá bls. 26-27) en gefur ef til vill enn frekari hugmynd um samlegðarmöguleika og samstarfskosti.

Upplýsingamiðlun og afgreiðsla

- Upplýsingamiðstöð ferðamanna
- Upplýsingaborð Vatnajökulspjóðgarðs
- Upplýsingaborð Jarðminjagarðs á Suðurlandi
- Þjónustuver Skaftárhrepps
- Móttaka, símsvörun, ljósritun og önnur þjónusta við viðskiptavinum og starfsmenn.

Sýningar og fræðsla

- Skaftáreldasýning / Jarðeldasýning / Kvikmyndin Eldmessen
- Fornleifar – Klaustrið – Fornleifagarður
- Fleiri sýningar, fastar og tímabundnar s.s. frá fyrirhugaðri náttúrustofu
- Gestastofa Vatnajökulspjóðgarðs
- Gestastofa Jarðminjagarðs á Suðurlandi
- Errósetur / -sýning
- Skipulagning menningarviðburða s.s. Kammertónleika á Kirkjubæjarklaustri, Sigurs lífsins o.fl.

Rannsóknir og fræði

- Kirkjubæjarstofa
- Háskólaþing á Hornafirði
- Náttúrustofa Suð-Austurlands
- Vatnajökulspjóðgarður
- Jarðminjagarður á Suðurlandi
- Rannsókn- og fræðasetur Háskóla Íslands á Suðurlandi
- Stofnun Jóns Steingrímssonar

Skrifstofur

- Skrifstofur Kirkjubæjarstofu
- Skrifstofur Háskólaþingsins á Hornafirði
- Skrifstofur Náttúrustofu Suð-Austurlands
- Skrifstofur Vatnajökulspjóðgarðs
- Skrifstofur Jarðminjagarðs á Suðurlandi
- Skrifstofur Landgræðslunnar (héraðssetur)
- Skrifstofur Skaftárhrepps
- Skrifstofur Búnaðarsambands Suðurlands

- Skrifstofur Suðurlandsskóga
- Skrifstofur rannsóknaraðila s.s.:
 - Stofnun Jóns Steingrímssonar
 - Velunnarar Skaftárhrepps
- Skrifstofur þróunarverkefna s.s. Friður og frumkraftur, NEED o.fl.
- Afdrep/skrifstofur stoðstofnana s.s.:
 - Atvinnuþróunarfélags Suðurlands
 - Menningarráðs Suðurlands
 - Háskólafélag Suðurlands.
- Afdrep/skrifstofur þjóðmenningarstofnana s.s.:
 - Fornleifaverndar ríkisins.
 - Þjóðminjasafns Íslands.
- Aðstaða fyrir frumkvöðla.

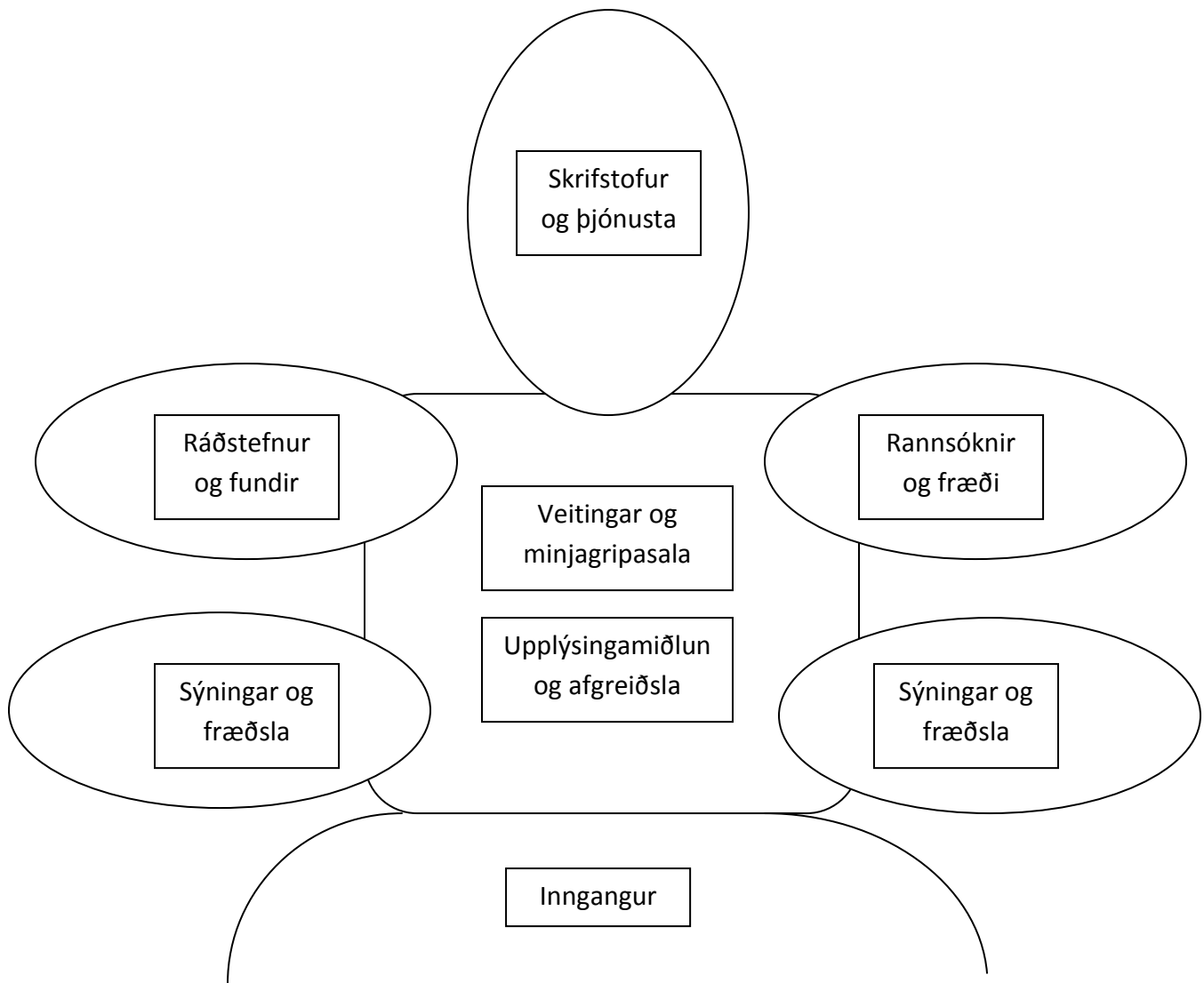
Ýmis þjónusta og ráðstefnuaðstaða

- Ráðstefnur og fundir
- Fjarnámsaðstaða
- Veitingasala
- Minjagripa- og vörusala
- Bókhaldsþjónusta o.s.frv.?
- Héraðsbókasafn?

Núpsstaður.

Myndin hér að neðan er viðleitni höfundar til þess að sýna á myndrænan hátt hvernig megi sjá fyrir sér samstarf og eftir atvikum sambylí margra framangreindra þátta, jafnvel í sama húsnæði eða samtengdum byggingum.

5. Húsnæðiskostir

Eins og komið hefur fram hafa ýmsir kostir verið skoðaðir á Kirkjubæjarklaustri vegna fyrirhugaðs sýningarhalds, fræðastarfsemi og vaxandi umfangs skrifstofuhalds ýmissa aðila. Hér verða nokkrir slíkir kostir nefndir án þess að mat verði lagt á þá sérstaklega.

Nýbygging:

- Uppbygging tengd Hótel Klaustri.
- Sérstakt hús fyrir margar stofnanir og með sýningarsali, t.d. í grennd við Hótel Klaustur, Kirkjubæjarskóla og Félagsheimilið Kirkjuhvol.
- Gestastofa Vatnajökulspjóðgarðs og skyld starfsemi.

Þessir kostir geta í sjálfu sér allir sameinast í einum.

Eldra húsnæði með endurbótum og/eða viðbyggingu

- Sláturhúsið.
- Félagsheimilið Kirkjuhvoll og viðbygging við það.

6. Tillögur

Hér að neðan eru settar fram fjórar tímasettar tillögur um mikilvægustu næstu skref við þróun á starfsemi Kirkjubæjarstofu og hugmynda um samstarf þekkingaraðila á Kirkjubæjarklaustri og áframhald þess starfs.

6.1 Hlutverk Kirkjubæjarstofu

Kirkjubæjarstofa hefur sannað tilverurétt sinn svo eftir er tekið og er starfsemin orðin ómetanlegur þáttur í mannlífi og búsetu á Kirkjubæjarklaustri.

Starfsemi stofunnar hefur verið afar fjölbreytt og starfssviðið víðtækt þrátt fyrir þröngan rekstrarramma. Því er mikilvægt að stofan einbeiti sér að því sem best hefur tekist, svo sem rannsóknarstarfi, en eftirláti öðrum að taka við þáttum sem snúa beint að sýningum og fræðslu. Um leið þarf að treysta rekstrargrundvöll stofunnar og fá henni formlegan sess í samfélaginu.

1. Tillaga um að skerpa á hlutverki og rekstri Kirkjubæjarstofu

Fyrir 1. apríl 2010

Lagt er til að með endurskoðun á samþykktum Kirkjubæjarstofu verði hlutverk hennar á sviði rannsókna og fræða skilgreint sem meginverkefni stofunnar jafnframt því að styðja við og hafa forystu um ýmsa aðra starfsemi í byggðarlaginu. Samhliða verði fjárhagsgrunnur stofunnar treystur með viðræðum við opinbera aðila um fastar fjárveitingar og annan stuðning við hana.

6.2 Samstarf um upplýsingaþjónustu og fræðslu frá vorinu 2010

Nýlega skilaði starfshópur Skaftárhrepps tillögum um fyrirkomulag á rekstri upplýsingamiðstöðvar sumarið 2010. Í niðurstöðum starfshópsins kemur fram að besti kosturinn sé að Skaftárhreppur, Kirkjubæjarstofa, Vatnajökulspjódgarður og Skaftáreldar ehf. sameinist um starfsemi upplýsinga- og fræðslumiðstöðvar í Félagsheimilinu Kirkjuhvoli þegar sumarið 2010. Sveitarstjórn Skaftárhrepps samþykkti 15. febrúar 2010 að unnið verði eftir tillögunum.

2. Tillaga um sameiginlega upplýsinga- og fræðslumiðstöð.

Fyrir 1. apríl 2010

Lagt er til að Skaftárhreppur og Kirkjubæjarstofa óski formlega eftir samstarfi við Vatnajökulspjódgarð og Skaftárelda ehf. um upplýsingamiðlun, fræðslu og aðra þjónustu við ferðamenn sumarið 2010. Til viðbótar við tillögu starfshóps um upplýsingamiðstöð, sem vitnað er til hér að ofan, verði einnig tekin ákvörðun um að flytja sýningar Kirkjubæjarstofu í félagsheimilið og tengja þær fræðsluefni á vegum Vatnajökulspjódgarðs. Ókeypis aðgangur verði að slíkum sýningum, nema kvikmyndinni Eldmessan. Þannig verði, strax sumarið 2010, komið á fót vísi að gestastofu (visitor center) sem gefi mikilvæga reynslu þegar taka á ákvörðun um frekari uppbyggingu húsnæðis og starfsemi.

Ávinningur af þessari starfsemi verður meðal annars:

- Vatnajökulspjóðgarður og upplýsingaþjónusta hans verður sýnileg.
- Sýningar og fræðsla Kirkjubæjarstofu verða aðgengilegri.
- Almenn upplýsingagjöf til ferðamanna verður markvissari og faglegri.
- Aðgengi og kynning á kvikmyndinni Eldmessan verður mun betra en áður auk þess sem hún nýtur nú sambýlis við aðra starfsemi.
- Stuðningur Skaftárhrepps við vaxandi ferðaþjónustu svæðisins er settur í skýran farveg.

Félagsheimilið Kirkjuhvoll verði því aðsetur sameiginlegrar upplýsinga- og fræðslumiðlunar, kvikmyndarinnar Eldmessan, sýninga upplýsingaspjalda frá Kirkjubæjarstofu og Vatnajökulspjóðgarði, ráðstefna og menningarviðburða. Stefnt verði að heilsársstarfsemi upplýsingamiðstöðvar og þar með aðgengi ferðamanna allt árið að upplýsingum og fræðslu um svæðið. Starfsemin gæti þó færst yfir á Kirkjubæjarstofu yfir háveturinn þar til framtíðarhúsnæði verður komið.

Sýningarstarfsemi flytji þannig frá Kirkjubæjarstofu sem geti með því bætt skrifstofu- og fundaaðstöðu í gamla gistihúsinu. Núverandi húsnæði Kirkjubæjarstofu og skyldra stofnana (gamla gistihúsið) verði í rauninni alfarið tekið undir skrifstofur, rannsóknir og smærri fundi.

6.3 Frekari skoðun húsnæðiskosta

Samhliða umræðu og undirbúningi að fjölþættri starfsemi á Kirkjubæjarklaustri er eðlilegt að vinna áfram að skoðun á húsnæðismálum til framtíðar.

3. Tillaga um næstu skref við frekari undirbúning húsnæðisákvæðana. Fyrir 1. desember 2010

Lagt er til að Skaftárhreppur, Kirkjubæjarstofa og Vatnajökulspjóðgarður hafi forystu um athugun á þeim húsnæðiskostum sem kunna að koma til greina við uppbyggingu á þekkingarstarfsemi á Kirkjubæjarklaustri.

Eðlilegt er að taka m.a. eftirfarandi skref:

1. Skilgreina væntanlega starfsemi og samstarfsmöguleika margra aðila.
2. Vinna húsrýmisþörf vegna þeirrar starfsemi.
3. Skoða kosti og galla við einstaka staðsetningarkosti.
4. Stilla upp kostum miðað við staðsetningu, húsrýmisþörf, hugsanlega nýtingu eldra húsnæðis, og viðbyggingar- og nýbyggingarmöguleika.
5. Taka ákvörðun um hönnunar- og byggingarferli.

6.4 Kirkjubæjarstofa - Þekkingarsetur á Kirkjubæjarklaustri

Hér er lagt til að unnið verði að því að stofna miðstöð rannsókna, fræðslu, menningar og upplýsingaþjónustu á Kirkjubæjarklaustri í samstarfi margra aðila sem vinna nú þegar að þessum þáttum eða eru með áform um slíkt. Hvatinn að slíku sameiginlegu starfi er sá að samstarf sé líklegra til þess að skila byggðarlaginu árangri en framtak einstakra aðila.

4. Tillaga um skipan samstarfshóps um starfsemi og uppbyggingu.

Fyrir 1. apríl 2010

Lagt er til að sveitarstjórn Skaftárhrepps setji á fót samstarfshóp um þekkingarsetur á Kirkjubæjarklaustri (miðstöð rannsókna, fræðslu, menningar og upplýsingaþjónustu) og framtíðarhlutverk Kirkjubæjarstofu.

Óskað verði eftir því að eftirtaldir aðilar tilnefni einn fulltrúa hver í samstarfshópinn:

- Skaftárhreppur (formaður)
- Kirkjubæjarstofa
- Vatnajökulspjóðgarður
- Umhverfissráðuneyti
- Háskólasetrið á Hornafirði
- Geopark verkefnið
- Háskólafélag Suðurlands
- Rannsókna- og fræðasetur HÍ á Suðurlandi
- Háskóli Íslands/Eldhugar
- Kirkjubæjarskóli
- Skaftáreldar ehf.
- Sóknarprestur Kirkjubæjarklaustursprestakalls
- Undirbúningshópur Erróseturs
- Ferðamálafélag Skaftárhrepps
- Búnaðarsamband Suðurlands
- Suðurlandsskógar
- Landgræðslan
- Þjóðminjasafn Íslands (og e.t.v. Fornleifavernd- og Húsafriðunarnefnd)
- Skógasafn
- Atvinnuþróunarfélag Suðurlands
- Menningarráð Suðurlands
- Velunnarar Skaftárhrepps (hópur undir forystu Jóns Hjartarsonar).

Hlutverk og starf samstarfshópsins

- Hlutverk samstarfshópsins verði að fjalla um verkefni og samstarf á sviði fræða, rannsókna, menningar og upplýsingamiðlunar.
- Einnig að koma með tillögur um:
 - Samstarf aðila.
 - Hlutverk Kirkjubæjarstofu sem sameiginlegs forystuafis.
 - Fyrirkomulag og verkaskiptingu.
 - Aðstöðu (meðal annars húsnæði og staðsetningu).

- Framkvæmda- og aðgerðaáætlun.
- Skýrslan Kirkjubæjarstofa – Þekkingarsetur á Kirkjubæjarklaustri verði lögð til grundvallar við starf samstarfshópsins.
- Verkefnisstjóri samstarfshópsins verði ráðinn af Skaftárhreppi en leitað verði eftir fjármögnun á starfi hans úr Vaxtarsamningi Suðurlands eða frá öðrum aðilum. Auk þess starfi starfsmaður verkefnisins *Friður og frumkraftur* með hópnum.
- Haldnir verði fáir vinnufundir en verkefnisstjóri vinni greiningu og aðra vinnu milli funda.
- Innan samstarfshópsins starfi þriggja manna framkvæmdaráð sem vinni tillögugerð með verkefnisstjóra. Í ráðinu sitji fulltrúar Kirkjubæjarstofu, Vatnajökulspjóðgarðs og Skaftárhrepps.
- Samstarfshópurinn skili áfangaskýrslu fyrir 1. júní 2010 og lokaniðurstöðu fyrir 1. desember 2010.
- Kostnaður við einstaka fulltrúa í samstarfshópnum (aðallega ferðir og fundaseta) greiðist af tilnefningaraðilum sjálfum.
- Skaftárhreppur leggi til veitingar á fundum og fundaraðstöðu þegar fundað er á Klaustri.

Viðauki 1

Frumvarp að endurskoðaðri skipulagsskrá fyrir Kirkjubæjarstofu

1. gr.

Kirkjubæjarstofa er sjálfseignarstofnun með sérstaka stjórn. Heimili og varnarþing er á Kirkjubæjarklaustri.

2. gr.

Stofnendur eru Skaftárhreppur, stofnanir, fyrirtæki og félög, sem vilja styðja stofuna í samræmi við þessa skipulagsskrá. Eftirtaldir aðilar hafa gerst stofnendur og greitt til hennar stofnfé:

• Búnaðarfélag Álftavers	• Kvenfélag Kirkjubæjarhrepps
• Búnaðarfélag Kirkjubæjarhrepps	• Kvenfélagið í Álftaveri
• Búnaðarfélag Leiðvallahrepps	• Landgræðslufélag Skaftárhrepps
• Búnaðarfélag Hörgslandshrepps	• Skaftárhreppur
• Byggðastofnun	• Skógræktarfélagið Mörk
• Bær hf.	• Sláturfélag Suðurlands
• Ferðamálafélag Skaftárhrepps	• Starfsmannafélag MBF
• Hótel Edda	• Verkalýðsfélagið Samherjar
• Kvenfélagið Eyrarrós	• Lionsklúbburinn Fylkir
• Kvenfélagið Hvöt	• Kristnisjóður.

3. gr.

Stofnfé stofunnar er kr. 3,662.000. Skal það varðveitt í fasteign eða tryggum verðbréfum og má aldrei skerða. Stofnendur bera engar fjárhagslegar skuldbindingar vegna stofunnar.

4. gr.

Kirkjubæjarstofa er rannsóknar- og fræðastofnun á Kirkjubæjarklaustri. Markmið hennar er:

- að hafa forystu um uppbyggingu og þróun á margvíslegu rannsóknar- og þekkingarstarfi í Skaftárhreppi og nágrenni.
- að eiga samstarf um starfsemi og húsnæði við þá aðila sem vinna að rannsóknum og fræðslu á svipuðum sviðum og Kirkjubæjarstofa,
- að safna saman gögnum um náttúru, menningu og sögu héraðsins,
- að stuðla að rannsóknum á öllum sviðum hinnar fjölbreyttu og sískaðandi náttúru héraðsins,

- e) að styrkja, með nútímalegri upplýsingamiðlun, stöðu héraðsins sem náttúrulegs sýningarsvæðis í eldvirkni, landeyðingu og uppgræðslu, jökulmyndunum og hinni öru landmótun, vegna þess hve auðsæ þessi einkenni eru,
- f) að kynna sérstæða menningu og sögu sem mótuð er af sambúð íbúanna við óblíð náttúruöfl og stórbrotið umhverfi,
- g) að rannsaka umhverfisáhrif ferðaþjónustu í héraðinu og stuðla að góðri umgengni ferðamanna. Tengja saman ferðaþjónustu og umhverfisvernd og stefna þannig að sjálfbærri þróun ferðaþjónustu í héraðinu.

5. gr.

Tekjur stofunnar eru rekstrartekjur, vaxtatekjur, gjafir og hvers konar styrktarfé og önnur framlög sem veitt er viðtöku eða aflað. Tekjum skal einungis ráðstafað til starfsemi skv. 4. gr. skipulagsskrár þessarar.

6. gr.

Stjórn stofunnar skal skipuð fimm einstaklingum. Tveir skulu skipaðir af sveitarstjórn Skaftárhrepps og skal annar þeirra vera formaður stjórnarinnar. Skipunartímabil þeirra er hið sama og sveitarstjórnar. Háskóli Íslands skal skipa einn fulltrúa til þriggja ára í senn. Tveir fulltrúar skulu kosnir af fullskipaðri stjórn, án tilnefningar, til þriggja ára í senn. Heimilt er stjórn að kjósa sama mann að nýju til setu í stjórninni, þó þannig að hann sitji að hámarki tvö kjörtímabil eða sex ár samfleytt. Varamenn skulu skipaðir á sama hátt og aðalmenn. Stjórnin skiptir með sér verkum. Stjórn stofunnar er heimilt að tilnefna þriggja manna samráðsnefnd, sem í eiga sæti formaður stjórnar, forstöðumaður og einn til vara. Samráðsnefndin fjallar um málefni stofunnar á milli formlegra stjórnarfunda ef þörf krefur. Fundargerðir frá fundum samráðsnefndarinnar skulu lagðar fyrir formlega stjórnarfundi.

7. gr.

Stjórnarfundi skal boða með tryggilegum hætti og er fundurinn lögmætur ef meirihluti stjórnar mætir. Stjórnin skal halda gerðabók um það sem gerist á fundum, ályktanir, ákvarðanir og niðurstöður stjórnar. Stjórnin ber ábyrgð á rekstri, fjárhag og eigum stofunnar og kemur fram fyrir hennar hönd gagnvart þeim sem veita henni fjárhagslegan stuðning.

Stjórninni er heimilt að ráða forstöðumann sem annast daglegan rekstur og setur honum erindisbréf. Forstöðumaður getur ráðið annað starfslið eftir því sem stjórnin ákveður.

8. gr.

Árlega skal halda almennan fund með fulltrúum stofnenda og öðrum áhugamönnum til að kynna og fjalla um starfsemi stofunnar.

9. gr.

Reikningsár stofunnar er almanaksárið. Ársreikningar skulu vera í samræmi við almennar, viðurkenndar reikningsskilavenjur og endurskoðaðir samkvæmt ákvæðum laga.

10. gr.

Skipulagsskrá þessari má breyta með samþykki fjögurra stjórnarmanna. Sama gildir ef stofan er lögð niður og ganga þá eignir hennar til Skaftárhrepps sem ráðstafar þeim í samræmi við markmið og hlutverk stofunnar, sbr. 4. gr.

Staðfestingar dómsmálaráðherra skal leita á skipulagsskrá þessari og breytingum sem kunna að verða gerðar á henni.

11. gr.

Skipulagsskrá þessi kemur í stað skipulagsskrár fyrir Kirkjubæjarstofu sem staðfest var af Dóms- og kirkjumálaráðuneytinu 25. október 2002.

Skipulagsskrá þessi staðfestist hér með ...